

Yakifjan KADIROVA,

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti v.b.dotsenti (PhD)

E-mail: xqodirova@bk.ru

TerDU "Jaxon tarixi" kafedras, i tarix fanlari doktori, professor T. R. Pardayev taqrizi asosida

AHOLINI IJTIMOYIY HIMOYALASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRILISHI: ISH BILAN TA'MINLASH VA TURMUSH SHAROITINI YAXSHILASH BILAN BOG'LIQ ISLOHOTLARNING NATIJALARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada So'nggi yillarda kambag'allikni yengishga hissa qo'shadigan boshqa sohalarda ham salmoqli sa'y-harakatlar amalga oshirilgani yozilgan. Yangi ish o'rinlari yaratish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, qishloq joylari va qishloq xo'jaligini rivojlantirish, qishloq joylarda infratuzilmani takomillashtirish, sog'liqni saqlash, kasb-hunar ta'limi va tarbiyasini yaxshilash hamda iqtisodiy migrasiya kirishi aytilgan. Bu sohalarda oxirgi yillarda amalga oshirilayotgan ijobiy o'zgarishlar mamlakatimizning uzoq muddatli kambag'allikni qisqartirish dasturining muhim qismi hisoblanishi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy himoya tizimi, qishloq xo'jaligi, kompleks yondashuv, qashshoqlik, oilani qo'llab-quvvatlash, muhtoj qatlamlar.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ: РЕЗУЛЬТАТЫ РЕФОРМ, СВЯЗАННЫХ С ЗАНЯТОСТЬЮ И УЛУЧШЕНИЕМ УСЛОВИЙ ЖИЗНИ

Аннотация

В последние годы значительные усилия были предприняты и в других областях, способствующих снижению уровня бедности. Были упомянуты создание новых рабочих мест и поддержка предпринимательства, развитие села и сельского хозяйства, улучшение инфраструктуры в сельской местности, улучшение здравоохранения, профессионального образования и обучения, внедрение экономической миграции. Было констатировано, что позитивные изменения, реализованные в этих сферах в последние годы, являются важной частью долгосрочной программы страны по сокращению бедности.

Ключевые слова: Система социальной защиты, сельское хозяйство, комплексный подход, бедность, поддержка семьи, малообеспеченные группы населения.

IMPROVING THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION: RESULTS OF REFORMS RELATED TO EMPLOYMENT AND IMPROVEMENT OF LIVING CONDITIONS

Annotation

In recent years, significant efforts have been made in other areas that contribute to poverty alleviation. Creation of new jobs and support of entrepreneurship, development of rural areas and agriculture, improvement of infrastructure in rural areas, improvement of health care, vocational education and training, and the introduction of economic migration were mentioned. It was stated that the positive changes implemented in these areas in recent years are an important part of the country's long-term poverty reduction program.

Key words: Social protection system, agriculture, integrated approach, poverty, family support, needy groups

Kirish. Ijtimoiy himoya tizimi bu – kambag'allik va tengsizlikni kamaytirish, aholining ijtimoiy zaif qatlamlari farovonligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar va dasturlar majmuasidan iborat davlat siyosatidir.

G'arb davlatlarida ijtimoiy himoyaning markazlashgan tizimi 20-asrning boshlarida Germaniya va Buyuk Britaniyada ijtimoiy ta'minot tizimlarining yaratilishi davrida, bir oz keyinroq esa AQShda – Buyuk depressiya davrida muvaffaqiyatga erisha boshladi. 100 yil oldin ijtimoiy himoya tizimlari faqatgina bir necha mamlakatda rasman mavjud bo'lgan bo'lsa, bugungi kunga kelib ushbu tizim deyarli barcha davlatlarda amal qilmoqda. Mamlakatlar o'z imkoniyatlari, milliy sharoitlari va ustuvorliklariga asoslanib ijtimoiy himoya tizimlarini quradilar.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi nafaqat moddiy yordam berishga, balki aholining yordamga muhtoj qatlamlarini kambag'allikdan chiqarishga yo'naltirilgan bo'lishi muhim rol o'ynaydi. Rivojlangan mamlakatlarda 1990 yillardan boshlab nafaqa ko'rinishidagi ijtimoiy yordam oluvchilarni rasmiy tadbirkorlikka jalb qilish uchun majburiy talablar joriy qilingan. Bu amaliyot qo'llanilgan mamlakatlarda (Koreya, AQSh, Yangi Zelandiya, Buyuk Britaniya va boshqalar.) aholi bandligi oshgani kuzatilgan.

Asosiy qism. Turli tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, kambag'allikdagi inson farovonligini faqatgina daromadlarga asoslangan baholash o'rniga boshqa ko'p kriteriyali tizimlari bilan o'lchash kambag'allikka qarshi kurashishning samarasini yanada oshiradi. Kambag'allik bu faqatgina daromadlar emas, bu turli o'lchamli (*toza ichimlik suvi, sog'liqni saqlash, sanitariya holati, boshqa zarur xizmatlar*) hayot sifatini ifodalovchi ko'rsatkichdir. Maqsadli ijtimoiy yordam ko'rsatish tizimidagi bu o'zgarishlar qisman Avstriya, Belgiya, Avstraliya, Kanada, Chexiya, Daniya va boshqa mamlakatlarda 2000 yillarning o'rtalarida rasmiy kambag'allik darajasini kamaytirishga omil bo'lgan.

Turli mamlakatlar kambag'allik darajasini kamaytirish uchun turli modellarni qo'llashadi. Misol uchun, shved modeli ikki maqsadni ko'zda tutadi: to'liq bandlik va daromadlar tengsizligini kamaytirishni ta'minlash. Mazkur mamlakatida, ishsizlarni o'qitish va qayta tayyorlash, talab yuqori bo'lgan sohalarda ishlash qobiliyatini tiklashni ma'qul ko'rishadi [1].

Xitoyda qishloq xo'jaligini, shu jumladan, qishloq hududlarini rivojlantirish va yer islohotlariga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

Chexiyada esa kambag'al aholini moddiy tomondan qo'llab-quvvatlash uchun asosiy nafaqadan tashqari mahsulotlar va pul ko'rinishidagi qo'shimcha ko'maklar beriladi.

AQShda kambag'allarga ko'rsatilayotgan yordam aholining 15 foizidan 20 foizigacha qismini qamrab oluvchi maxsus dasturlar orqali tarqatiladi. Eng ko'p tarqalgan yordam turlari bu oziq-ovqat talonlari, arzon uy-joy olish dasturlari, qariyalar uchun tibbiy va ijtimoiy yordam turlari, bola parvarishlash bo'yicha nafaqalar va boshqa turdagi qo'llab-quvvatlash turlarini o'z ichiga oladi.

O'zbekiston sharoitida ham rivojlangan mamlakatlardak kambag'allikni qisqartirishga kompleks yondashuv eng maqbul yechimdir. Mazkur siyosat mehnatga layoqatli aholini imkon qadar ish bilan ta'minlash va bir vaqtning o'zida muhtoj odamlarni kambag'allik chegarasidan chiqarishga qaratilgan davlat tomonidan ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan [2].

Shu bilan birga, qashshoqlikni zudlik bilan bartaraf etishning imkoni bo'lmagan sharoitda kam ta'minlanganlarni ijtimoiy himoya qilish, ularning daromad olishi va inson kapitalini rivojlantirishi uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratish nazarda tutilmoqda.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, oxirgi 2-3 yilda aholining ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimida o'tgan yillar davomida to'plangan mavjud muammolarni sektorlar tomonidan yig'ilgan ma'lumotlar asosida qo'l rejimida tezkor hal etish o'zining samarasini ko'rsatdi. Ammo tan olish lozimki, ko'p hollarda «inson omiliga» haddan tashqari bog'liqlik muammolarni yechishda boshqa muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Xorijiy mamlakatlar tajribasi va tadqiqot jarayonida aniqlangan kamchiliklar ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni tizimli asosda yo'lga qo'yish lozimligini ko'rsatmoqda. Ayrim yordam turlarini ajratishning aniq mezonlari bo'lishi, unga muvofiqlikni aniqlash mustaqil axborot manbalariga asoslanishi lozim. Yordam ajratish mezonlari va tartiblari, ajratilgan mablag'lar to'g'risidagi ma'lumotlar aniq va butunlay shaffof bo'lishi lozim. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash masalalarini qo'lda boshqarishdan aniq va ravshan integrasiyalashgan tizimga o'tkazish bo'yicha bir qator ishlar amalga oshirildi [3].

Xususan, o'tgan yilidan boshlab mamlakatimizda bu borada muhim qadamlar qo'yildi. Jumladan, Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 apreldagi 308-son qaroriga muvofiq, «Ijtimoiy himoya yagona reyestri» axborot tizimi yo'lga qo'yilmoqda, bu oilalar ehtiyoji va talabgorlarning belgilangan mezonlarga muvofiqligi darajasini oshkora, real vaqtda baholashni ta'minlaydi.

Ehtiyoj darajasi oila a'zolarining daromadlari, mol-mulk, bank hisobvaraqlari, olingan kreditlar, turli idoralarning tegishli ma'lumotlar bazalarida mavjud bo'lgan avtomobillar haqidagi ma'lumotlarni hisobga olish yo'li bilan aniqlanadi. Ushbu hisob-kitoblarga asosan ijtimoiy xizmatlar, yordamga muhtoj aholi va oluvchilarning yagona ma'lumotlar bazasi shakllantiriladi. Mazkur tizimni sinovdan o'tkazish uchun Sirdaryo viloyatida 2019 yilning 1 oktyabridan boshlab pilot loyiha sifatida sinab ko'rildi [4].

Ushbu tizim faoliyatini samarali amalga oshirish uchun aholiga ko'rsatilayotgan yordam to'g'risidagi obyektiv ma'lumotlar «Ijtimoiy himoya yagona reyestriga» kiritib borilishi kerak. Ushbu vazifa xonadonlarni o'rganish jarayonida ham amalga oshiriladi. Mazkur ma'lumotlar asosida va ayrim oilalarning turmush darajasiga karantin cheklavlarining salbiy ta'sirini hisobga olgan holda, Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi hamda hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga mas'ul idoralar tomonidan joriy yilda moliyaviy yordam va ko'makka muhtojlar ro'yxati tuzildi.

Tahlil va natijalar. Ushbu ro'yxatlardan kam ta'minlanganlar; imkoniyati cheklangan fuqarolar; ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar; yolg'iz keksalar; doimiy ishsiz fuqarolar; karantin tufayli ishsiz qolgan fuqarolar; epidemiologik jihatdan nochor hududlar qaytgan fuqarolar o'rin olishgan.

Jami mazkur ro'yxatlarga 1,7 milliondan ortiq a'zosi bo'lgan 400 mingdan ortiq oila kiritildi. Ushbu oilalarga bir martalik ko'mak berish uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Koronavirus pandemiyasi davrida yordam va ijtimoiy himoyaga muhtoj aholini moddiy qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» 2020 yil 30 iyuldagi PF-6038-son Farmoni bilan respublika byudjetidan 380 milliard so'm mablag' ajratildi. Moddiy ko'mak miqdori har bir oila a'zosi uchun 220 ming so'm miqdorida etib belgilandi.

Bu yo'nalishda keyingi muhim qadam joriy yilning 4 avgust kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Aholiga davlat ijtimoiy xizmatlari va yordam taqdim etish tartib-taomillarini avtomatlashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» qarori bo'ldi. Qarorda joriy yilning 1 sentyabrdan boshlab ijtimoiy nafaqalarni tayinlash to'g'risidagi arizalarni ko'rib chiqish va ularni tayinlash tartib-taomillari «Elektron hukumat» tizimining ajralmas qismi bo'lgan «Ijtimoiy himoya yagona reyestri» axborot tizimi orqali bosqichma-bosqich amalga oshirilib, joriy yil oxirigacha respublikaning barcha hududlarida amalga oshirilishi belgilangan [5].

Ushbu tizimni joriy etishning asosiy maqsadlari – aholini ijtimoiy himoya qilish tizimiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga davlat ijtimoiy xizmatlari va yordamini taqdim etishning yagona tizimini yaratishdan iborat.

2021 yilning 1 yanvaridan boshlab, davlat ijtimoiy xizmatlari va yordamini taqdim etishda davlat organlari va tashkilotlari tomonidan qo'shimcha hujjatlar va ma'lumotlar fuqarolardan talab etilishiga yo'l qo'yilmaydi. «Ijtimoiy himoya yagona reyestri» axborot tizimi orqali kam ta'minlangan deb e'tirof etilganlik to'g'risida ma'lumotnoma yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali taqdim etiladi va 12 oy davomida amal qiladi. FHDDYO bo'limlari arxivlarida qog'ozda saqlanadigan hujjatlarining elektron ma'lumotlar bazalarini shakllantirish maqsadida 30 mlrd so'm mablag' ajratiladi [6].

Mazkur qarorda belgilangan vazifalar ijrosini amalga oshirish O'zbekistonda kambag'allikni bartaraf etish jarayonida muhim vosita bo'ladigan aholining kambag'al va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga moddiy yordam ko'rsatishning zamonaviy va oshkora tizimini yaratishga xizmat qilishi lozim.

Xulosa va takliflar. mamlakatdagi kambag'allikni bartaraf etish yo'llaridan biri bo'lgan – ijtimoiy himoya samaradorligini oshirish faqatgina kompleks yondoshuvlar orqaligina amalga oshirilishi mumkin.

So'nggi yillarda kambag'allikni yengishga hissa qo'shadigan boshqa sohalarda ham salmoqli sa'y-harakatlar amalga oshirildi. Ularga yangi ish o'rinlari yaratish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, qishloq joylari va qishloq xo'jaligini rivojlantirish, qishloq joylarda infratuzilmani takomillashtirish, sog'liqni saqlash, kasb-hunar ta'limi va tarbiyasini yaxshilash hamda iqtisodiy migratsiya kiradi. Bu sohalarda oxirgi yillarda amalga oshirilayotgan ijobiy o'zgarishlar mamlakatimizning uzoq muddatli kambag'allikni qisqartirish dasturining muhim qismi hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022 yildagi “2022 - 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida” PF-60-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-6097-sonli Farmoni. 2020 yil 29 oktyabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmoni. PF-6097 – son 2020 yil 29 oktyabr.

4. Aholining kam ta'minlangan qatlamlarini qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida, <http://lex.uz/docs/3338162>.
5. Kam ta'minlangan oilalarga ijtimoiy nafaqalar va moddiy yordam tayinlash va to'lash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida, O'zbekiston Respub77 "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal – (1) IV/2019 ISSN 2181-063X <http://oac.dsmi-qf.uz> likasi Vazirlar Mahkamasining 2013 yil 15 fevraldagi 44-sonli qarorining 1-ilovasi
6. Hududiy sog'liqni saqlash muassasalarining tashkiliy tuzilmasini va faoliyatini takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2008 yil 18 martdagi 48-sonli qarori
7. Қодирова, Х. Б. (2015). МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ. FORMATION A CULTURE OF INDEPENDENT THINKING IN THE EDUCATIONAL PROCESS, 86
8. Кадилова, Х. Б. (2023). ХАЛҚ ПСИХОЛОГИЯСИДА ИДЕНТИКЛИК НИНГ НАМОЁН БЎЛИШИ. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(2), 203-208.
9. Кадилова Х. Б. Миллий идентикликни таназзулига мультимаданий таъсир муаммолари //Учёный XXI века. – С. 82 (Кадилова Х. В. Problems of multimadanic influence on the degradation of national identity //uchioniy XXI veka. – P. 82).
10. Kadirova Y. B. The Advantages of Improving Students' Civic Literacy in Building a Democratic State Governed by the Rule of Law //International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. – 2021. – Т. 8. – №. 5. – С. 469-473.
11. Buvabaevna K. Y. Issues of Civil Literacy Development in the Education System //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – С. 5477-5489.
12. Y Kadirova [ENSURING NATIONAL SPIRITUAL SECURITY UNDER GLOBALIZATION](#)//Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. B7. – Pp. 1373-1377.
13. Kadirova Y. LOVING THE COUNTRY IS FAITHFUL //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. B4. – С. 420-423.
14. Кадилова, Х. Б. (2015). ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНЫХ СЕМЕЙ. ФЭн-наука, (10), 11-12